

האספקט הבינלאומי במשפט אייכמן

פרופ' מ. מושקט

אדולף אייכמן הועמד לדין במדינת ישראל – בהתאם לחוקים בעלי-תוקף בשטחה הריבוני – בראש ובראשונה על חלקו בתיכנון וביצוע "הפתרון הסופי", היא תכנית ההשמדה של בני העם היהודי. ברור, שמבחינה זו ומבחינות אחרות נושא המשפט אופי לאומי מובהק. אולם משפט אייכמן יש לו גם אספקטים בינלאומיים מובהקים. האספקטים האלה מרובים כל-כך, שאי אפשר לעמוד עליהם ולו בריפרוף, במאמר אחד. לפיכך נעמוד כאן רק על כמה מהם, דהיינו: (א) על המסקנות הנובעות מבירור משפטי כולל ראשון של "הפתרון הסופי" ומבירור נוסף של אושיות הנאציזם; (ב) על חשיבות הספרות ההיסטורית, המשפטית הסוציולוגית, הפסיכולוגית, הפובליציסטית והאחרת, שהופיעה וממשיכה להופיע בעקבות המשפט, לעיצוב דעת הקהל בעולם; (ג) על מספר בחינות משפטיות, שהועלו בקשר להעמדתו של אייכמן לדין בירושלים.

[א] משמעותו של בירור משפטי כולל ראשון של "הפתרון הסופי"

הרדיפות הגזעיות, הלאומיות, הדתיות והמדיניות, שסבלו עמים רבים מידי הנאצים, וכן הנגישות שסבלו בני העם היהודי כתוצאה מהתכנית הידועה בשם "הפתרון הסופי", כבר היו נושא למספר רב של משפטים במדינות שונות. האנטישמיות, על כל צורותיה האכזריות, נחקרה בקפדנות על ידי בית-הדין הבינלאומי הצבאי בנירנברג כפשע מלחמה, כפשע נגד האנושיות, ובמידה מסוימת כפשע נגד השלום, והקטגוריה תבעה מאותו בית-הדין, שיקבע את אחריותם של פושעי המלחמה הראשיים גם לפשע "השמדת עם". מושג זה התגבש ונוסח סופית באמנה מיוחדת רק כעבור שנתיים בערך אחרי סיום פעילותו של ביה"ד הנירנברגי, בשנת 1948. אכן, פשע זה, אשר בוצע ראשית כל נגד העם היהודי, במסגרת המדיניות הנודעת לשימחה של "הפתרון הסופי", נדון כבר בנירנברג ושימש נקודת מוצא לקביעות חשובות בפסק-הדין. במעשי אכזריות שנעשו ביהודים ובפעולות להשמדתם טיפלו גם בתי-הדין של השלטון הצבאי האמריקאי בגרמניה, אשר שפטו (גם הם בנירנברג) את אנשי "עוצבות המבצע" (Einsatzgruppen), את אנשי "המשרד העליון של הס"ס למשק ומנהל" (W.V.H.A.), את הדיפלומטים, הפרקליטים והרופאים הנאציים ואת נציגי שלוחות ראשיות אחרות של הממשל הנאצי. גם במשפטים לפני בתי הדין של השלטון הצבאי הצרפתי, הסובייטי והבריטי בגרמניה, בעיקר במשפט נגד אנשי מחנה בלזן, נדונו פשעים נגד היהודים.

אופי "יהודי" מובהק נשאו המשפטים בפולין נגד אנשי הפיקוד של מחנה מיידאנק, נגד מפקד המחנה בפלאשוב אמון גט (Amon Goett), נגד מפקד מחנה אושוויץ רודולף פראנץ פרידנאנד הס, נגד המושל הכללי יוסף ביהלר, נגד ראש גיטו לודז' האנס ביבוב, נגד מפקד פעולת הדיכוי בגיטו וארשא גנרל יירגן שטרופ. מעשי פשע נגד יהודים נידונו במשפטים, שנערכו בצ'כוסלובאקיה נגד דיטר ויסליצני, נגד קרל ראהם ונגד ראשי הממשל ששיתפו פעולה עם הנאצים; במשפטים נגד "משתפי פעולה" באיטליה, ברומניה, בהונגריה, ברפובליקות

הסובייטיות: האוקראינית, הבילורוסית, הליטאית, האסטונית וכו'; וכן במספר משפטים, שנערכו נגד פושעי מלחמה נאציים ומשתפי פעולה בצרפת, בהולנד, בבלגיה ובארצות אחרות, ובזמן האחרון במשפטים שנערכים ברפובליקה הפדרלית הגרמנית.

ברם, בכל המשפטים הנ"ל היה הגורם היהודי – על כל חשיבותו ותיאורו הקפדני, הגדוש לעתים – גורם משנה, אחד מגורמים רבים, שהיו דרושים לציון הפשיעה הנאצית על צורותיה ותוצאותיה, ולקביעת אחריותם של הנאשים לפגיעות שונות בחוק הבינלאומי: פשעים נגד השלום, פשעי מלחמה ופשעים נגד האנושיות. גם במשפט אייכמן לא נעלמו מעיני התביעה הצורות השונות של הפשיעה הנאצית, לרבות פגיעותיה בעמים שונים, כגון בפולנים, בצ'כים, בצוענים וכו'. אך זו הפעם הראשונה טיפלה ערכאה משפטית בראש וראשונה בפשעים כלפי העם היהודי והעמידה אותם במרכז הדין, ואילו הגורמים האחרים נשארו גורמי לוואי. על-ידי כך הובלטה ביתר בהירות המסקנה הנובעת מבירור משפטי זה – בירור ראשון כולל של ה"פתרון הסופי", - שגם עמים אחרים לא יישמרו מסכנות חמורות למעמדם בחברה הבינלאומית ואף לקיומם הפיסי, אם תהא נסבלת בה מדיניות השמדה כלפי אחד מהם. שותפות הגורל של האנושות כולה, והעובדה שה"פתרון הסופי" לגבי בני העם היהודי היה רק אתחלתה להפעלת "פתרון" דומה כלפי עמים אחרים, כבר נתבררו במידה ניכרת בנירנברג ובמשפטים אחרים; אולם במשפט אייכמן הן הובלטו בחריפות יתר, ומה שחשוב יותר – הן הוזכרו לדעת הקהל העולמית בתקופה, שבה רבים נוטים לשכוח ולהשכיח דברים אלה. הנטייה לשכוח וחרדות נראית כטבעית, אעפ"י-כן אין צורך להרבות בהוכחות, שאם רוצים למנוע הישנות אסון ופגע, הכרח הוא לזכור את הרקע שעליו נתחולל הפגע, וללמוד את הלקח המשתמע ממנו. לפיכך יש להיאבק בנטייה לשכוח ולהשכיח את השואה שפקדה את עמנו ולא לשים לב לכך שמכאוב ומזעזע מאוד זכר הפורענות, שהמיט הנאצים על האנושות כולה ועל העם היהודי בפרט.

במשך שש-עשרה השנים שעברו מאז גמר המלחמה, כוסו תחת אפר השיכחה דברים הרבה הקשורים בטרגדיה של השואה. שיכחה זו באה לא רק מסיבות אנושיות טבעיות, כי אם גם בשל מדיניות מודעת של ההתעלמות מן הסכנה הנשקפת לחירות העמים ולבטחונם מהשכחת פשעי הנאצים. מדיניות זו מסייעת בלי ספק לפעילות רעיונית, מדינית ואירגונית מחודשת של אלה מן הנאצים, אשר לא חדלו משאיפה לתגמול על תבוסתם, ומאמונה באפשרות ההצלחה של תורת "עם האדונים" הגזענית שלהם על כל תוצאותיה. ערכו הבינלאומי של משפט אייכמן הוא, דומה, בראש וראשונה בזה, שהמדיניות הזאת הוכתה מכה גדולה; שלדעת הקהל העולמית הוחדרו מסקנות חשובות ביותר למען קיום כל העמים תוך שוויון, חופש ושלום; מסקנות, שניתן להן ביטוי ניכר בנירנברג והבלטה יתרה בירושלים.

על ספסל הנאשמים בירושלים ישב מבחינה פיסית אייכמן, ברם – כשם שכתב האישום הוגש בשם מליונים של קרבנותיו של אייכמן, כן הוא היה מכוון נגד מליונים פושעים, שאייכמן מייצגם ומסמלם; נגד המשטר שבשמו פעל ועל-ידו הוסמך לנצח על השמדת העם היהודי, וע"י כך להתרות בעמים אחרים על מה שצפוי להם, אם לא יקבלו את מרותו של הנאציזם. אנו יכולים להיות גאים על כך, שעל ידי העמדת אייכמן למשפט תרמנו תרומה לא רק לעשיית דין בפושע ולהגברת התודעה הלאומית בעמנו, כי אם גם עוררנו רבבות אנשים בעולם כולו ללימוד הלקח ההיסטורי, שהרי ברור שהחברה הבינלאומית לא תצליח גם בעתיד להימנע מסכנות דומות, אם

תעשה להשכחת הנאציזם, מטרותיו, תוכניותיו, ביצוע פשעיו ולהתעלמות מהסקת המסקנות הנובעות מכל אלה.

(ב) ערך הבירור המשפטי של אושיות הנאציזם

במקביל למאמצים להשכיח את זוועות הנאציזם נעשו נסיונות שונים, כדי "להצדיק" את צמיחתו ופעולותיו. כידוע תואר הנאציזם על ידי היטלר כתגובה מובנת על העוול, שנגרם כביכול לעם הגרמני ע"י ברית השלום של ורסאי משנת 1919 ו"מדיניות היהדות העולמית". אחרי מלחמת העולם השנייה לא הסתמכו עוד חסידי הנאציזם דווקא על נימוק זה, אלא התאמצו לתאר את התנועה ההיטלראית כתופעה של חולניות, שנדבקה בהמוני העם הגרמני בעל-כורחם. מכאן, שאין להטיל על הפושעים את אחריות מעשיהם, ואלה מהם ש"הבריאוו" מן המגפה, מותר להחזירם אל הבמה המדינית.

כיום ידועים לנו היטב הגורמים הפסיכולוגיים והחברתיים, הכלכליים והמדיניים, אשר סייעו לנאציזם להקים את צבא קלגסיו. המחקרים של אריק פרום, חנה ארנט, ליאון פוליאקוב, סטאניסלאוו באטאווייה, הנרי ברוך ואחרים תרמו רבות להבנת הרקע להצלחתו של היטלר ברכישת תמיכת המוני עמו. הידע בתחום זה אינו נותן מקום להסיק את המסקנה, כי פשעי הנאציזם הם פרי מחלה כלשהי, וכי אפשר לפטור את הפושעים מאחריות פלילית ולהמתיק את דינם. ברוב המקרים היו הפושעים אנשים חפשיים לגמרי מתכונות פתולוגיות אישיות, והיו "תקינים" בחברתם ומשפחתם. עם זאת הם פעלו כשומרי תורת השנאה הגזעית וכמבצעי "רצח עמים" באלה שנגזר דינם על ידי מדיניות הנאציזם, ללא שום סלידה, תוך אמונה שפעולותם היא מוצדקת לא רק כמילוי פקודות, אלא כשליחות לאומית עליונה, ואף אנושית. המסקנה הנובעת מן המחקרים הנ"ל ומרבית אחרים היא, שיש להפעיל את הדין לגבי פושעים נאציים בכל חומרתו. דבר זה הכרחי הוא, כדי שהחוק לא ייעשה לאסקופה נדרסת – ללא תוצאות לדורסים; שהאשמים לא יהיו פטורים מאחריות ושלא יוחזרו לפעולה מדינית הרת סכנות, ושאחרים יירתעו מלכת בדרכיהם. אמת היא, שהפשעה הנאצית כרוכה בפתולוגיה של המשטר, שהצמיח וגידל אותה, בעזרת חוקים וללא התפרצות פרועה של יחידים חולניים. אולם ברור גם, שחוקים אלה לא היו יכולים לעולם להפך למציאות, אלמלא הוציאו אותם לפועל היחידים, שחונכו לבהמיות והשלימו עם תפקידם הנפשע. בהתעלמם מכל הידוע ומן המסקנות הנ"ל נתפסו חוגים שונים לסלחנות כלפי הפושעים הנאציים ולהצדקת פשעיהם בגורמים פסיכולוגיים, חברתיים וכו'.

לעמדה זו יש עוד היום מהלכים לא רק בין מדינאים שנוטים לשתף פעולה עם הגרמנים כמות שהם, אלא גם בין משפטנים וסופרים, אשר אינם נמנים עם מצדדי תורת הנאציזם או עם תומכי המדיניות קצרת הראות הגורסת שיתוף פעולה עם כל הגרמנים ללא שים לב לעברם.

ידוע שבספרות המערב-גרמנית החדשה וגם בפסקי דין אחרים במערב גרמניה, כגון בעניין פטרסון, הולצצויג, זייבאך, ואפילו בחקיקה, כגון בחוק החנינה מה-17 ביולי 1954, משתקפת הנטייה לפטור מעונש פושעים, שנדחפו למעשיהם, כביכול, על ידי הערכה מוטעית של חובותיהם, על ידי שגגה בגישתם המצפונית, שלפיה היה עליהם לבצע כל מעשה שבתחום תפקידיהם הרשמיים, על פי החוקים הנאציים, ובהתאם למדיניות של הממשל או המפלגה

הנאצית; בתחום הסמכויות, שהיו קשורות במשרותיהם בשירות המדינה, הצבא, החטיבות המפלגתיות והמשטרותיות ההיטלראיות. נטייה זו היא ביטוי לתורת "המצפון הטועה", המבוססת על פירוש מגמתי של כמה הנחות במשנתו של קאנט על ה"צו המוחלט", שלפיהן אפשר בסופו של דבר לראות כמוסרית כל פעולה, שמבצעים אותה מתוך סברה, שעשייתה היא חובה. לפי פירוש זה אין כל אפשרות להערכה אובייקטיבית בתחום המוסר, אלא להערכה סובייקטיבית בלבד, כיוון שאין הדבר תלוי בתוכן המעשה ובתוצאותיו לגבי הזולת, אלא אך ורק בכוונת העושה ובמידת נאמנותו למצפונו. המסקנה המוזרה מהפירוש הנ"ל במישור המשפטי היא, שאפילו הביאה נאמנות זו לפגיעה בעקרונות חוק מקובלים על הכל, ואפילו גרמה השגגה לתוצאות נפשעות חמורות, מן הדין הוא להביא אותן בחשבון כנסיבות מקילות או מבטלות בקביעת האחריות והעונש. לאור עקרונות בית הדין הבינלאומי הצבאי בנירנברג בדבר האחריות לפשעים גם בהיותם "מעשי מדינה", מילוי פקודות, ברור שאין מקום לסיגול תורת "המצפון הטועה" לעניין שפיטת הפושעים הנאציים, וכן סותר את המציאות ואת צורכי החברה כל ניסיון של סיגול בחינות של פתולוגיה אישית לעניין הערכת מעשי הפושעים הנאציים, ניסיון הנשקף ממחקרים שונים וגם מהספרות, כגון ממחזהו של הסופר הצרפתי הנודע אוז'ין יונסקו, "קרנף". במחזה הזה מתאר מחברו "צמיחת קרניים" על ראשי בני-אדם, הווה, אומר תהליך הפיכתם לבעלי חיים פראיים, כדבר בלתי תלוי בחברה, אלא כתופעה ביולוגית, חולנית מידבקת, או אם תרצו, גורלית.

ערכו הבינלאומי של משפט אייכמן חשוב גם בגלל התרומה הנוספת, שהוא תורם להסברת אושיותיו של הנאציזם, שהתגלו כמדעניות מוגבשת במחשבה ותכנון, חותרת בהכרה מלאה להשגת מטרות-שלטון מוגדרות, באמצעות שיטות נפשעות המבזות ורומסות כללי אנושיות ראשוניים, ובעקביות משוללת כל התרגשות וספונטאניות, כשהיא מודרכת בדם קר על ידי כת הבאה לכוף את מרותה על העולם כולו והיודעת לרכוש לצורכי שאיפותיה המוני תומכים נאמנים תוך שימוש בטכניקה מושלמת. כמו במשפט נירנברג ובמספר משפטים שבאו בעקבותיו, כן הובלט בירושלים, אך בעזרת חומר חדש וביתר חריפות, שלמען קיום שלטונה באנושות לא נרתעה כת זו לא רק מלהשתמש במכשירי הפחדה והתעללות ביחידים, מדריסת ערכים, מהכחדת העם היהודי ושכבות מסוימות של עמים אחרים, כי אם גם מלתכנן ולהכין השמדת אומות רבות, שיעבוד העולם בדרך רצחנית ושימת קץ למעמד אליו הגיע העולם אחרי אלפי שנות התקדמות. אין ספק, שבהבהרה הנוספת של אושיות הנאציזם שנעשתה בירושלים, במסגרת תהליכים משפטיים אובייקטיביים כעבור 16 שנים אחר תום המלחמה, בתקופה הידועה לא רק בסלחנות ובנטיות של חנינה לגבי פושעים נאציים, כי אם גם בפעולות מחודשות וגלויות ע"י הפושעים, יש לראות גורם ראשון במעלה במאבק נגד הניאונאציזם ונגד כל רייוזיוניזם בהערכת רקעו ההיטלראי המקורי של ניאונאציזם זה – רוויזיוניזם, שבלי הבדל מניעיו, הנמקתו ותחום הופעתו (תחום משפטי, מעין מדעי, ספרותי או מדיני גלוי), נושא בחובו סכנות לביטחון הבינלאומי ולחיי עמים, שוויונם וחירותם.

[ג] חשיבותו של משפט אייכמן למען חיי התרבות בעולם

ברור, שהשיכחה וההשכחה עשו את שלהן, והניאונאציזם אשר זה מזמן יצא מהמחותרת – אינו יושב בחיבוק ידיים. הוא מסתייע, כמובן, ברוויזיוניזם כלפי עקרונות נירנברג ובהסדרים שנעשו

עם תום המלחמה לשם דינאציפיקאציה של גרמניה. אף-על-פי-כן תהיה זו הגזמה לומר, שהגורמים האלה הצליחו לסלק לחלוטין את התעניינותו של העולם בתקופת השואה ולקחה: קיום התעניינות זאת מתבטא בין השאר בהצלחה, שלה זכו ספרים ומחזות, כגון "הכלואים מאלטונה" לסארטר, "אננה פראנק", "יומנו של דוד רובינוביץ", "אחרון הצדיקים" לשווארץ-בארט, וכו'. עם זאת אין להתעלם מהעובדה, שלהצלחה רבה זכו גם פרסומים אחרים כגון: הספר על גדולת המטה הכללי הגרמני לגרליץ, הספר על ההישגים בתחום הכספים מאת שאכט, היומנים של פריטשה, הס, פראנק, פאפן, ריבנטרופ, רוזנברג ואחרים מבין פושעי המלחמה הראשיים ועוזריהם; כתבים על טוהר פעולותיו של קרופ וטוהר מידותיהם של ה"סי"ס" וכמובן כתבים על גבורתם ואצילותם של הגנרלים הנאציים והצבא הגרמני. בשנים האחרונות הוצף שוק הספרים בגרמניה ובמדינות אחרות ב"מחקרים", שעניינם – גישה פאטאליסטית ביולוגית, פתולוגית וכדומה, בקיצור – גישה סלחנית לנאציזם, ל"מוסריותם" ו"נאמנותם" של אבירי-היטלר. ואם קשה היה לפסוח לחלוטין על פשעיהם, נאמר בהם, שאם חטאו – הרי כביכול בעל-כורחם חטאו... והנה – בעקבות משפט אייכמן תופסים עתה בהדרגה את מקום הפרסומים הנ"ל זכרונות של אסירי-הנאצים, מחקרים על דרכי מדיניותו של המשטר ההיטלראי, פרסומי תעודות על השואה וכו'. על יד פובליציסטיקה סנסאציונית במקצת, פרי עטם של קלרק קומר, ויקטור אלכסנדרוב, טוביה פרידמן, משה פרלמן, שמעון ויזנטאל, הנרי צייגר, פרנסוא דה מונפור, פיליפ פאנס, ג'והן דינובאן ואחרים, הולכים ומתרבים גם פרסומים רציניים של דוקומנטאציה וניתוח בכל השפות, כגון אלה שנכתבו על ידי ליוואי, ביליג, גומקובסקי, או שהוכנו על ידי יד-ושם, קיבוץ לוחמי הגיטאות, "המרכז לתיעוד יהודי" בצרפת, הוועדות לחקר הנאציזם בפולין, צ'כוסלובאיקה, הונגריה ובארצות אחרות.

כל הספרות הזאת (לרבות הסרטים והתערוכות שליוו ומלווים אותה), ספרות ענפה ומסועפת שכבר הופיעה וממשיכה להופיע, היא בעלת ערך רב ביותר לגילוי האמת ההיסטורית על מלחמת העולם השנייה בכלל, והשואה שפקדה את העם היהודי בפרט; והיא גם גורם חשוב במאבק נגד האנטישמיות, נגד ההפלייה ושנאת עמים, ולמען הבטחת יתר הבנה ושלוש בעולם; ספרות זו מעמיקה ברחבי תבל את ההכרה, כי יחס סובלני כלפי מתעללים בעם אחד מוביל למעשי פשע נגד עמים אחרים; שמבחינה זו גורל אחד לאנושות כולה, ועל כן מחובת החברה הבינלאומית המאורגנת לפעול לסילוק תורת הגזענות, מדיניות ההפליה ותופעות דומות.

[ד] דחיפה להגשמת הלכות בינלאומיות ופיתוחן הנוסף

בתום מלחמת העולם השנייה היה ברור, כי לשם ביצור הביטחון הבינלאומי לא די יהיה באמצעים אדמיניסטרטיביים בתחום הדינאציפיקציה, הדיקארטליזציה, כלומר – פירוק הקונצרנים שמימנו את תנועת היטלר, הדימיליטריזציה והדמוקראטיזציה של המשטר הגרמני; גברה ההכרה, שמן ההכרח גם להעניש את הפושעים הנאציים בכל חומר הדין, בלי שים לאופי מעשיהם, בין שהיו "מעשי מדינה", מילוי פקודות הממונים, או לאו. ברם, המתרחשות ביחסים הבינלאומיים, שנוצרה זמן קצר לאחר גמר המלחמה, גרמה לכך שמשפטי נירנברג וטוקיו נשארו משפטים בינלאומיים יחידים; שנפקו ההכנות למשפטים נוספים, שחדלו בהדרגה החיפושים אחרי פושעים שלא הועמדו לחקירה ולדין, שנתאפשר מתן מקלט רשמי, או הפשע ולחוק הארצי של

מקום הפשע. בסופו של סוף נוצר מצב, שרוצחים היו מטיילים ברחבי העולם ללא פחד מפני עונש. דבר זה סייע, כמובן לחידוש פעולות נאציות בממדים ניכרים בצורות שונות. עם לכידת אייכמן חל שינוי גם בשטח זה. בגרמניה חודשו המשפטים על מספר נאצים, שחקירתם הופסקה זה מזמן; הוגברו החיפושים אחרי פושעי מלחמה, שהצליחו עד כה להתחמק ממאסר; צומצמו האפשרויות של נאצים לנצל זכויות מקלט בארצות אמריקה הדרומית; הוגבלה האפשרות לפעולת הניאונאצים ותנאיה הוחמרו; גברה ההכרה בקרב שכבה רחבה של העם הגרמני, שאסור להשכיח את פשעי הנאצים, וכי אין להסתפק רק בהצהרות-נגד ובשילומים, אלא חובה לענוש את הפושעים לשם חיסול האפשרות של הישנות הפשע ולשם חינוכו מחדש של העם הגרמני. מאסרם של בר, המפקד האחרון של מחנה אושוויץ, של קצין הס"ס נובאק, של קרומיי שהיה מעוזריו הראשיים של אייכמן ושל אחרים, שהמשיכו בשקט בפעולתם ואף הצליחו להיכנס לבתי נבחרים (כמו קרומיי במדינת הסן); ערעור מעמדו של גלובקה, שר-המדינה בממשלת מערב גרמניה; פעולה מוגברת למען סילוק הפרקליטים הנאציים ממערכת המשפט המערב-גרמנית; המשפטים של משתפי פעולה בוילנא, בטאלין ובערים אחרות של ברה"מ – כל אלה היו ללא ספק פרי השפעתו של משפט אייכמן.

ייתכן, שכתוצאה מהמשפט בירושלים, יזכו עתה להגשמה החלטות האו"ם בדבר הסגרת נאצים ועשיית דין בהם – החלטות שבזמן האחרון נשארו על הנייר בלבד. על כל פנים ניכרת תזוזה בתחום זה, כפי שמורגשת תזוזה בהתפשטות ההכרה בחשיבותם של כללי משפט נירנברג. אף כי לא היה לכך תקדים בתולדות העמים, נאלצה, כידוע, החברה הבינלאומית – עקב הפשיעה הנאצית – להקים מוסדות חדשים ולגבש עקרונות חדשים בתחומי המנע והענישה: מנגנון הסגרה בינלאומי, בית דין צבאי ב"ל, בתי משפט מיוחדים בארצות שונות, שבהם הועמדו פושעי המלחמה לדין; כמו כן נוסחו והוגדרו ביתר דיוק, מלבד פושעי מלחמה, הפושעים נגד השלום ונגד האנושיות, וכעבור מספר שנים הפשע של "השמדת-עם", ונעשה ניסיון של ניסוח קודקס פשעים נגד השלום ובטחון האנושות. כל אלה, וכן החידושים בארבע אמנות ז'נווה משנת 1949 בדבר הגנה על קרבנות המלחמה, הם ביטוי לעיצוב המשפט המלחמתי ברוח הומנית יותר, מתן יתר ערובות לקיום כללים אנושיים והגנת עמים ויחידים מפני פגיעות ופשיעות דומות לאלה, שנעשו בידי הנאצים ועלו לאנושות בדם רב.

ברם, אף המחיר הגדול והנורא הזה לא היה בו די, כדי שההלכה המשפטית הבינלאומית החדשה תזכה להכרה כללית וללא ערעור, ושתשמש את מוסדות השיפוט בכל המדינות. עוד רבים המדינאים והמשפטנים בגרמניה וגם בארצות אחרות, החולקים על פסק הדין הנירנברגי ופסקי-הדין שהוצאו לפי דוגמתו, באמתלה שניתנו לפי חוק רטרואקטיווי, אשר לא היה בתקף בעת ביצוע הפשעים; הם קובעים, שמבחינה זו ומבחינות פורמאליות אחרות, אין פסקי הדין הנ"ל תופסים ויש לראותם כפסולים. עם ההכנות למשפט אייכמן רבו העוררין עליו, שהשתמשו בנימוקים הנ"ל. בעת כתיבת השורות הללו עדיין לא הגיע המשפט בירושלים לקיצו. אך כבר כיום ברור, מה חשוב היה ערכו להחלשת בניין הערעורים הנ"ל, ועל ידי כך להסברת קווי היסוד של המשפט הבינלאומי הפלילי, אישורם ועיצובם הנוסף.

בנסיבות המיוחדות של לכידת אייכמן והעמדתו לדין בישראל, לא קשה הייתה מלאכתם של מבקרי הבסיס המשפטי להענשת פושעי מלחמה. אך מאמציהם לא מנעו בכל זאת מהחברה הבינלאומית המאורגנת לאשר את זכותה של ישראל לשפוט את אייכמן. מועצת הביטחון הכירה

בזכותה של ארגנטינה לקבל פיצוי על הפגיעה בריבונותה, אך לא מצאה לנכון לפסול את זכותה של ישראל לעשות דין בפושעים נאציים נגד האנושיות. על ידי כך הובלט פעם נוספת העיקרון הקשור בהצהרת מדינות הברית, שפורסמה במוסקווה ב-30 באוקטובר 1943, לפי כל בית משפט מוסמך הוא להתבסס על המשפט הבינלאומי הפלילי, הדורש עשיית דין בפושעים נגד האנושיות. לפי עקרון זה נערכו אחרי מלחמת העולם השנייה, בארצות שונות, משפטים נגד פושעים נאציים ללא שים לב לאזרחותם, לאזרחות קרבנותיהם, למקום ביצוע הפשע ולחוק הארצי של מקום הפשע. בסופו של דבר הועילה החלטת מועצת הביטחון לחיזוק ההכרה בצדקת עשיית דין בפושעים נאציים ובחוסר החוקיות של מתן מקלט להם.

חוקת בית הדין בינלאומי הצבאי בנירנברג מפעילה את עקרונותיה רק לגבי פושעי המלחמה הראשיים, ולשם ביסוס הסמכות לשיפוט פשעים נגד האנושות מבליטה היא את הקשר בין הפשעים האלה לבין פשעי מלחמה ופשעים נגד השלום. אייכמן הועמד לדין לפי החוק הישראלי לעשיית דין בנאצים ובעוזרים תש"י, המגדיר את הפשעים נגד האנושיות ללא כל קשר בפשעים נגד השלום ובפשעי מלחמה, והכולל הגדרת פשעי כלפי העם היהודי כביטוי מיוחד לפשע נגד האנושיות, שהוגדר באמנה מיוחדת משנת 1948 כפשע "השמדת עם" (genocide). כתב האישום נגד אייכמן, המבוסס על הגדרת הפשעים נגד האנושיות והפשעים כלפי העם היהודי לפי סעיפי החוק הישראלי, הפך את התהליכים המשפטיים בירושלים לנקודת מוצא של פראקטיקה משפטית חדשה, בעלת חשיבות החורגת מגדר מאורע לאומי או ארצי. זאת ועוד. ערכם הבינלאומי של הליכים אלה, טמון לה בזה בלבד שיש בהם חידוש מה בבסיס החוקי, ולא רק בזה שהובלטה ע"י מועצת הביטחון עליונותם של כללי צדק על פורמאליזם, אף כשנפגע בעקיפין עקרון כל-כך חשוב כשלימות ריבונית של מדינה, שבה זכה הפושע למקלט בלתי חוקי, כי אם בהפעלת סעיפי החוק הישראלי כאמצעי מקודש על ידי המשפט הבינלאומי לביצור זכויות האדם וקיבוציו השונים לחיים ולשלום, לחופש ולשוויון.